

kiában élő kínai asszony, Tang Yunling, aki máig jó kapcsolatot ápol a volt demokratikus ellenzék tagjaival.

A szenzációhajhász zszurnaliszták és a NOVA kereskedelmi televízió mindenféle rémtörténetekkel igyekeztek az országban élő kínaiakat befektíteni. 1996-ban – egy fölmérés szerint – a csehek 73%-a nem kívánt szorosabb közösségben élni sem kínaiakkal, sem vietnámiakkal. A józanabb média azonban sikeres üzletembereknek, szerény, udvarias, békés, nyugodt és titokzatos népnek mutatja be a kínaiakat. A jó üzletembernek stílusa van, gazdag, és angolul beszél. A cseh földön rizst termelő farmer különösen dolgoz. Gyógyászati eredményeik látványosak.

A csehek lassan kipróbálják otthon a kínai konyha fogásait, és általában pozitív képük van a feljövőben lévő szuperhatalomról. A kínaiak nem vállalkoznak a cseh nyelv megtanulására. Főleg azért nem, mert nem terveznek hosszú időt tölteni az országban, másrészt hasznosabbnak vélik, ha németül, angolul vagy franciául tanulnak.

Az 1948-at követő kommunista rezsim nem adott lehetőséget arra, hogy a csehszlovák állampolgárok megismerjenek más etnikumokat. De sem az 1989-es bársonyos forradalom, sem az 1993-as válás a szlovákoktól nem hozta ki a csehekben latensen élő előítéleteket az idegenekkel szemben. 1997-ben a cseh belügyminiszter a politikai stabilitás legnagyobb veszélyét mégis a migrációban jelölte meg. Három évvel később a külföldieket érintő törvénymódosítás lépett érvénybe, ami megnehezíti a bevándorlók tartózkodási engedélyének megújítását. A belügyminiszter, Vaclav Grulich az illegális munkavállalókat tette általában felelőssé ezért a változtatásért. Lévén azonban egész Európában a Cseh Köztársaságban a legalacsonyabb az ott élő külföldiek száma, az intézkedés értelme igencsak megkérdőjelezhető. Ha hozzáadjuk mindehhez a cseh társadalom szegény rétegeit ellátó kínai kereskedelem jótékony hatását, további kérdőjelek merülnek föl.

A csehek nem ismerték az idegengyűlölet megnyilvánulásait egészen 1995-ig, amikor is faji alapú (romaellenes), erőszakos cselekmények történtek. 1996-ban Bratinka kisebbségügyi miniszter határozott fellépést sürgetett a rasszista megnyilvánulások ellen. 2000 februárjában a kormány országszerte meghirdette a tolerancia programot, melynek célja a faji előítéletek fokozatos leépítése a hosszú távú, pozitív nézőpont kialakítása a cseh társadalomban élő idegenekkel kapcsolatosan. Ismerve a kínai immigráció mobil jellemvonását, még nem eldöntött tény, hogy folytatja-e a harcot, vagy feladja, és egy hasonlóan jó üzlettel kecsegtető, ám befogadóbb országban folytatja tevékenységét.

Kakasy Judit

Az ukrainai cigányok múltja és jelene

Zénevič, N. O.: Cigani v Ukrađiž formuvannâ etnosu êsucasnij stan. = Ukrađiž'kij êtoričnij žurnal, 2001. 1 (436) no. 40–52. p.

A cigánység transznacionális kisebbség, amely saját államiság nélkül, szétszórott csoportokban más etnikumú lakosság között él. Az 1989. évi népszámlálás adatai szerint Ukrajnában összesen 49 919 cigány élt, közülük 12 131 fő a Kárpátontúli területen [Kárpátalján]. Ezeket az adatokat óvatosan kell kezelni, mert a cigány etnikum nyilvántartása, személyi okmányokkal való ellátása sem teljes körű, ugyanakkor a cigányok közül sokan nem vállalják az etnikumhoz való tartozást. Ma az ukrainai cigányok 70,8 százaléka város lakó.

Ukrajnában négy nagy európai cigány dialektus van jelen: a balkáni, az oláh, a kárpáti és az ukrán cigány. Az első hármat magukkal hozták előző lakhelyeikről, az ukrán cigány közvetlenül az ukrán nyelv hatása alatt alakult ki. Az ukrán cigányok nyelvében kimutatható lengyel, orosz és tatár hatás is. Írásbeliségük megeremtésére, az úgynevezett roma nyelv helyesírásának az egységesítésére jelenleg is történnék kísérletek.

A cigányság csoportokra tagolt etnikai közösségnek tekinthető. Ukrajnában foglalkozásuk, életmódjuk, nyelvük vagy nyelvjárásuk, földrajzi elhelyezkedésük, vallásuk, etnikai öntudatuk foka és népvék alapján elkülönülő cigány csoportokat tartanak nyilván.

Ukrajna mai területén a cigányokra vonatkozó legkorábbi írásos adatok a XV. századból valók. A lengyel államhoz tartozó ukrán területekről két városból is (Sanok és Ilyvó) 1428-ból származnak az első okleveles említések. 1501-ből van adatunk arra, hogy a helyi lakosok közül vajdát neveztek ki a cigányok élére.

A Nyugat-Európában már korábban előforduló cigányüldözés Lengyelországra is átterjedt. Először 1557-ben hozott a szejm olyan határozatot, hogy a cigányoknak el kell hagyniuk az ország területét; ezt 1565-ben újból megerősítették. Ettől kezdve a cigányok tömegesen vándoroltak át gyéren lakott határ menti, mai dél-ukrajnai területre. A helyi lakosság bújította a cigányokat, mivel mint kézművesekre (főleg kovácsokra) szüksége volt rájuk, amellest szórakoztatták is az embereket zenével, jóslással, idomított állatok mutatványával. Ezért 1578-ban olyan rendelkezést hozott a szejm, hogy a kiutasítás a cigányok támogatóira is terjedjen ki. Az 1588. évi litván törvénykönyv („statútum”) a lengyel szejm határozataihoz hasonlóan tiltotta, hogy bármiféle nomádok lépjenek az ország területére, „mivel azok, ha idegen, főleg ellenséges területre lépnek, kémekké válhatnak”.

A lengyel királyok 1624 után a cigányokat közülük való, „cigánykirálynak” nevezett személyek irányítása és bíraskodása alá rendelték, akik kinevezésükről királyi oklevelet kaptak. Négy ilyen oklevél (az 1651–1715 közötti időkből) maradt fenn a lucki, egy pedig (1705-ből) a sanoki városi könyvben. Nem tudni, hogy ezek a „cigánykirályok” hogyan kormányozták a népüket, mert írásos nyoma működésüknek nem maradt. Az biztos, hogy nekik maguknak is vándorolniuk kellett a cigány csoportok között, hogy ítélkezhessenek, és megbüntethessék a vétkes cigányokat. Erre utal, hogy a fennmaradt kinevezési okmányokban mindig felszólítják a helyi bírósági és közigazgatási szerveket, hogy nyújtsanak támogatást a „cigánykirálynak”. Az utolsó ismert „cigánykirályok” a lengyel–litván államban Ihnatyij Marcinkevics (1780 előtt) és Jan Marcinkevics (1788-ban) voltak. A nemesi köztársaságban valószínűleg azért alakult ki ez a tisztség, mert a papság, a nemesek, a polgárok, a parasztok, sőt egyes népek is hagyományosan mind a saját bíráik előtt feleltek, a királyi bírósághoz csak akkor fordultak, ha az ügy különböző rendekbe tartozó felek között folyt. A cigányok egymás közötti vitáiban törzsi bírájuk tett igazságot, a különféle cigány csoportok közötti peres ügyekben évente egyszer fellekeresték a „cigányok királyát”, aki a minszki kormányzóságbeli Mir mezővárosban székel. Abban, hogy a cigányok előljáróját a hivatalos dokumentumokban is „királynak” nevezték, nyilván egy jó adag humor is volt. A „cigánykirály” emléket az ukrán folklór is őrzi.

A XVII–XVIII. században a „bal parti” (a Dnyeper bal partján fekvő, vagyis Kelet-) Ukrajnában a kozákokhoz hasonlóan a cigányokat is „ezredkebe” szervezték, élükön atamán állt. A „kisorosz” cigányokat a XVIII. században megkülönböztették az „oláh” cigányoktól, akiknek saját atamánjuk volt. A cigányok többsége a XVIII. század elején már nem folytatott nomád életmódot, hanem letelepedett. A sztyepvidéken elsősorban a lókereskedelem volt a jellemző foglalkozásuk. Járták persze a vásárokat, de csak nem túl nagy, 50–70 versztányi körzetben. A városokban – más népcsoportokhoz hasonlóan – külön utcákban laktak. Az adófizetés alapegysége a sátor volt. A cigányság között jelentős jövedelemkülönbségek voltak. 1772-ből fennmaradt egy bizonylat, amely szerint egy baturini cigány 200 rubelt adott kölcsön egy má-

sik cigánynak, ami akkor nagy összegnek számított. Ugyanakkor voltak szegények is, akik csak adományokból tartották fenn magukat. Az ukrán cigányok nagymértékben asszimilálódtak

A XIX. század második felében azonban a vándorcigányok újabb tömegei jelentek meg az akkor az Orosz Birodalomhoz tartozó ukrán területeken: a rabszolgasorból felszabaduló moldvai és havasalföldi cigányok nagy számban hagyták el a román fejedelemségeket és árasztották el egész Európát.

A különböző évekből származó népszámlálási adatok összevetése azt mutatja, hogy a cigányok létszáma nő. A hivatalos statisztikán kívül célzott kutatások is folytak tényleges létszámuk pontosabb meghatározására. Így például kiderült, hogy a Kárpátalján az 1989. évi népszámláláskor kimutatott 12 131 fővel szemben 20,2 ezer cigány él. Túlnyomó többségük letelepedett életmódot folytat 49 településen. A legnagyobb telepek Beregszászon és Ungváron vannak (mindkét városban 1250 fő körül). Más ukránjai kisebbségektől eltérően, amelyek saját nyelvükön kívül többnyire ukránul vagy oroszul beszélnek még, náluk a roma után a második nyelv sok esetben a román és a magyar.

Az egykori Szovjetunióban kényszerrel telepítették le a cigányokat. 1956–1962 között a vándorcigányokat „parazita életmód” címén öt év kényszermunkára ítélték.

A cigányság egyik legfájóbb problémája az alulképzettség. Az 1989. évi népszámlálás adatai szerint Kárpátalján mindössze 1 főnek volt felsőfokú végzettsége, középfokú szakiskolát 0,3, középiskolát 14,5, elemi iskolát 83 százalékuk végzett. Az iskoláztatás ellen hat a cigányság gettósodása is.

Örvendetes, hogy az 1990-es évek elejétől megindult a cigány kulturális és jogvédő szervezetek alakulása. A cigányok művelődési tevékenységét az ukrán állam támogatja, bár a rendelkezésre álló pénz kevés. Az ukrán cigányok szervezetei felvették a kapcsolatot a nemzetközi cigány szervezetekkel, ami többek között azt eredményezte, hogy eredményesebben tudták érvényesíteni érdekeiket a cigány holokauszt áldozatainak járó kárpótlás terén is.

Zoltán András

Kisebbségek Lengyelországban

Palcznę Tadeusz: Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce. = Przegląd Humanistyczny, 44. rok. 2000. 5. no. 1–15. p.

Szerzőnk mindenekelőtt a valamely kisebbséghez való tartozás megállapításának objektív és szubjektív kritériumait ismerteti. Szerinte az egyetlen objektív kritérium a származás, a többi (nyelv, azonosságtudat, vallás stb.) mind szubjektív, legalábbis vegyes. Szól arról, hogy a XXI. század gyorsan változó viszonyai között az azonosságtudat lehet kettős, akár hármas is. A modern társadalmakban a kisebbségi létre egyszerre hat a homogenizálódás és pluralizálódás, a globalizálódás és lokalizálódás, az asszimilálódás és multikultúra térhódítása.

A besorolásakor figyelembe kell még venni, hogy egy-egy adott kisebbségnek van-e anyaországa (ha van, nemzeti kisebbségről van szó), az hol terül el (az adott kisebbség autochton voltát „igazolva” a szomszédságban-e vagy másutt, ami bevándorlásra utal). Amely kisebbségnek nincs anyaországa, azt etnikai kisebbségnek nevezzük. Az ilyen csoport vagy autochton, vagy bevándorolt.